

Türkiye’deki Amerikan Nükleer Silahları: Gitmeli Mi? Kalmalı Mı?

Mustafa KİBAROĞLU*

Altmış yıla yaklaşan bir süredir Türkiye’de konuşlandırılan Amerikan taktik nükleer silahları, resmi ortamlarda pek dile getirilmese de, son yıllarda uluslararası ilişkiler alanında önemli gündem maddelerinden biri olmaya başlamıştır.

Nükleer silahların bu topraklar üzerinde konuşlandırılmalarına açıkça karşı çıkanlardan, bölgede ve özellikle Ortadoğu’daki tehditlere karşı caydırıcı etkisinden memnun olanlara kadar, Türkiye’de değişik bakış açıları mevcuttur.

Türk yetkililer, Türkiye’de konuşlandırılan nükleer silahların konumu veya ülkenin güvenliğinde oynadıkları rolü hakkında resmi açıklama ya da yorum yapmamak hususunda çok dikkatli davranmaktadırlar.

Yetkililer, nükleer silahların NATO’nun askeri stratejisinde gerekli bir rol oynadığını açıkça savunsalar da, NATO ülkelerinde ya da Türkiye’de Amerikan nükleer silahlarının konuşlandırılması hakkında soru sorulduğunda, resmi söylem, “ne onaylamak, ne de inkar etmek” şeklinde tezahür etmektedir.

Resmi görevlilerin genel olarak sessizliğine karşın, bu konularda araştırmaları olan önde gelen uzmanlar Türkiye’de konuşlandırılan nükleer silahların şu andaki ve gelecekteki durumlarını tartışmaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye’de, İncirlik üssünde bombardıman uçaklarından atılabilen tipte toplam 90 adet nükleer bomba olduğu, resmi olmayan ancak güvenilir kaynaklarda rapor edilmektedir.

* Prof.,BİLGESAM Başkanı, MEF Üniversitesi

Bu bilgiler ışığında, bu yazımızda Amerikan nükleer silahlarının Soğuk Savaş dönemi boyunca sağladığı caydırıcılık ve Türkiye'nin güvenliği konusunda onayladığı rol ile Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen şartlar altında, bu rolün sona ermesiyle birlikte, neden geri gönderilmeleri gerektiği ele alınmaktadır.

Yazıda ilk olarak, Türkiye'nin 1960'ların başında komşusu Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerindeki kırılma yapıya rağmen Amerikan nükleer silahlarını topraklarına konuşlandırmayı neden kabul ettiği ele alınmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin NATO'nun nükleer stratejisine genel bakışı da vurgulanmaktadır.

Ardından, Varşova Paktı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında birçoğu diğer NATO müttefiki ülkelerden çekilmiş olan Amerikan nükleer silahlarını Türk yetkililerin neden hala tutmak istedikleri tartışılmaktadır.

Son olarak makalede, Amerikan nükleer silahlarının Türkiye'den neden artık çekilmesi gerektiği yönündeki görüşümüzün dayandığı gerekçeler anlatılmaktadır.

NATO'nun "Nükleer Şemsiyesi" ve Türkiye'deki ABD Nükleer Silahları

1960'larda nükleer silahlanma yarışında Sovyetler Birliği'nin Amerika ile olan farkı kapatmasıyla birlikte Sovyet tehdidi hem Türkiye'de, hem Amerika'da daha açık olarak hissedilmeye başladı.

Sovyetler Birliği, Türkiye'nin doğu sınırları boyunca askeri varlıklarını ve silah kapasitelerini arttırdı ve takip eden yıllarda, askeri işbirliği dahil tüm alanlarda, Irak ve Suriye ile olan ilişkileri de yoğunlaşmaya başladı.

NATO'nun kanat bölgesinde Sovyetler Birliği'nin nitelik ve nicelik bakımından büyüyen askeri varlığı genel olarak müttefikler ve esas olarak da Türkiye bakımından nükleer gücün caydırıcılığına daha fazla önem verilmesine sebep oldu.

Esas itibarıyla, 4 Nisan 1949'da Washington'da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'nda, NATO müttefiki ülkelerin nükleer silahları topraklarında konuşlandırmaları konusunda herhangi bir bağlayıcı hüküm yer almamaktadır.

Ancak, o dönemde Türkiye'nin siyasi ve askeri alanda karar-vericileri, nükleer silahların Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği'nin büyük askeri gücüne ve buna bağlı olarak ortaya koyduğu tehdide karşı güvenilir bir caydırıcılık sağlayacağı konusunda hemfikir olmuşlardır.

Amerikan nükleer silahlarının Türkiye'ye yerleştirilmesi konusu ilk olarak NATO'nun Aralık 1957'de Paris'teki Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi

toplantısında ele alınmıştır ve İtalya ile Türkiye topraklarına nükleer başlık taşıyan Thor ve Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesi kararı benimsenmiştir.

Bu karşılık olarak, Sovyetler Birliği, 1,5 megaton gücünde nükleer başlık taşıyabilen ve 3,000 km menzile sahip Jüpiter füzelerinin Türkiye'ye yerleştirilmesi durumunda bu füzelerin konuşlandırılacağı bölgeleri vurabileceğini öne sürerek bu silahları kabul etmemesi konusunda Türkiye'ye 'tavsiyede' bulunmuştur.

Sovyetler Birliği, bir yandan Türkiye'ye uyarılar gönderirken, diğer yandan konuyu uluslararası siyasi platformda kendi beklentileri doğrultusunda etkisizleştirebilmek için Haziran 1959'da Balkanların "nükleer silahlardan arındırılmış bölge" olması yönündeki teklifini gündeme getirmiştir.

Varşova Paktı üyelerinin konvansiyonel silah sistemlerindeki ezici üstünlüğünün tam olarak farkında olan Türkiye, Balkanlarda nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması teklifine karşı çıkmıştır.

Jüpiter füzelerinin Türkiye'de İzmir yakınlarında konuşlandırılması 1960/61 yıllarında gerçekleşmiştir. Türkiye için topraklarındaki nükleer silahların varlığı uzun yıllar NATO'nun ve Amerika'nın Varşova Paktı ülkelerine karşı İttifak'ın nükleer şemsiyesinin ve dayanışmasının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Topraklarında nükleer silahlar konuşlandırmış olmakla beraber, Türk yetkililer uluslararası platformlarda nükleer silahsızlanma girişimlerini desteklemişlerdir. Ancak, Türk yetkililer, nükleer silahsızlanmayı "safhalar halinde ulaşılabilecek asil bir amaç" olarak görmektedir.

Ayrıca, Türkiye, NATO'nun, gerektiğinde nükleer silaha ilk başvuran taraf olmasını öngören 'ilk kullanım' (first use) stratejisini de benimsemektedir. Bu strateji, herhangi bir saldırı olmadan önce nükleer silahların kullanılması anlamına gelmemektedir.

Aksine, 'ilk kullanım', müttefikleri saldırganlara karşı korumakta diğer bütün seçeneklerin yetersiz kalması durumunda NATO'nun nükleer silahlara ilk başvuran taraf olabileceğine vurgu yapmaktadır.

Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'deki Nükleer Silahların Konumu

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra akademik ve siyasi çevrelerde, konvansiyonel silahlarda tartışmasız olarak üstün hale gelen NATO'nun 'ilk kullanan olmama' (no-first-use) stratejisini benimseyebileceği görüşü dile getirilmeye başlanmıştır. Fakat bu yönde bir karar almak İttifak açısından mümkün olmamıştır.

NATO, özellikle Ortadoğu dikkate alındığında, Kitle İmha Silahlarının (KİS) ve bunları atma vasıtaları olan balistik füzelerin yayılmasıyla ilgili ciddi kaygılara sahipti.

1990'ların ortası itibarıyla yapılan tehdit değerlendirmelerinde, uzak olmayan bir zaman diliminde, Avrupa başkentlerinin Ortadoğu'dan gelebilecek ve KİS başlığı taşıyan balistik füzelerin menziline gireceği öngörülmektedir.

Bu değerlendirmeye bağlı olarak Haziran 1996'da NATO'nun dışişleri ve savunma bakanları bu gibi tehditlere karşı alınabilecek önlemler konusunda kapsamlı bir çalışma başlattılar.

Bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan ve genel kabul gören temel prensip "NATO'nun hareket serbestliğini koruması ve potansiyel düşmanların Kitle İmha Silahları kullanmaları tehdidinden İttifak'ın çekinmeyeceğini göstermesi" olarak belirlenmiştir.

Bu durum, NATO stratejilerinde nükleer silahların en üst seviyede öneminin devam edeceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Nitekim 1999'da, 2010'da ve 2017'de kabul edilen NATO Stratejik Konsept dokümanlarında da Avrupa kıtasında Amerikan nükleer silahlarının konuşlandırılmasına devam edilmesinin önemi açıkça vurgulanmıştır.

2005 yılında yayınlanan bir araştırma raporunda beş NATO ülkesinde (Belçika, Hollanda, Almanya, İtalya ve Türkiye) 480 adet taktik nükleer silah konuşlandırılmış olduğu ifade edilmekteydi. Günümüz itibarıyla bu sayının en fazla 200 kadar olduğu tahmin edilmektedir.

NATO'nun nükleer caydırıcılığı ve İttifak'ın 'ilk kullanım' stratejisi Türk yetkililer arasında hala büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla, Türk yetkililer Amerikan nükleer silahlarının çekilmesi fikrine sıcak bakmamaktadır. Bunun nedenleri aşağıda açıklanmıştır.

"Nükleer silahlar kalmalı"

Türk yetkililer nükleer silahları askeri değerlerinden ziyade, politik silahlar olarak görmektedirler ve nükleer silahların kullanılmasının gerekeceği ihtimalini çok ciddi olarak düşünmemektedirler. Bunu söylemekle birlikte aynı yetkililer Türkiye'de konuşlandırılan Amerikan nükleer silahlarının caydırıcı etkisinin devam ettiğine inanmaktadırlar.

Türk yetkililere göre, Ortadoğu ve komşu bölgeler barış içinde ve istikrarlı olmaktan çok uzaktırlar ve bu durum yakın bir zamana kadar değişmeyecek gibi görünmektedir.

Irak ve Suriye'deki siyasi gelişmelerden kaynaklanan karışıklığa ve İsrail-Filistin çatışmalarına ek olarak İran'ın nükleer programının, son tahlilde, silah geliştirme potansiyeline sahip olması göz ardı edilebilecek konular olarak görülmemektedir.

Her ne kadar 14 Temmuz 2015 tarihinde uzun yıllar süren müzakereler sonucunda "P5+1" ülkeleriyle İran arasında bir anlaşmaya (Ortak Protokol,

JCPOA) varılmış olsa dahi, ABD Başkanı Donald Trump'ın ülkesinin söz konusu anlaşmadan çekilmesi yönünde karar vermesi sebebiyle ortaya çıkan belirsizlik, Türk yetkililerinin tehdit değerlendirmelerini daha hassas bir hale getirmektedir.

Bu ve benzeri bir çok güvenlik sorunu ve tehdit algılaması sebebiyle, bir anlamda, “ne olur ne olmaz” düşüncesiyle ABD nükleer silahlarının Türkiye topraklarında konuşlandırılmasına devam edilmesinin daha iyi bir seçenek olduğu düşünülmektedir.

Türk yetkililerinin Amerikan nükleer silahlarını Türkiye topraklarında bulundurmamak istemesinin bir diğer temel sebebi de, özellikle Türk-Amerikan ilişkilerinin doğası ve kapsamıyla ve genel olarak Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki yeri ile ilgili olduğunu vurgulamakta yarar var.

Türkiye'deki taktik nükleer silahların konuşlandırılmasının ABD ile Türkiye arasındaki bağları koruduğu düşünülmektedirler. Bu bağlar 2002 sonlarından itibaren Iraktaki kriz öncesinde ve sırasında, özellikle “Tezkere Krizi” ile ciddi bir şekilde gerilmiş ve her iki taraf ta istediğini alamamış olsa da; daha yakın dönemde Irak ve Suriye’de bir “İslam Devleti” kurduğunu ilan eden IŞİD ile yürütülen mücadelede ABD’li yetkililerin, müttefikleri Türkiye yerine, PKK’nın bir uzantısı olduğunu kendilerinin de kabul ettikleri, PYD ve YPG ile yoğun siyasi ve askeri ilişki kursalar da, uluslararası ilişkilerde yoğun belirsizliğin yaşanmakta olduğu bir ortamda, Türkiye’deki Amerikan nükleer silahlarının çekilmesi, iki ülke arasında uzun süreden beri devam eden stratejik ittifak ilişkilerindeki bağları daha da zayıflatabileceği düşünülmektedir.

Türk yetkililer bu silahların Türkiye’de konuşlandırılmasını, aynı zamanda, İttifak içinde “yükün paylaşımı” (burden sharing) prensibi açısından da değerlendirmektedir ve diğer Avrupalı müttefiklerin topraklarında da ABD nükleer silahlarını, sadece sembolik sayıda bile olsa, bulundurmaya devam etmelerini tercih etmektedirler. Böylelikle, Türkiye NATO’da ABD nükleer silahlarını bulunduran tek ülke olarak kalmayacağı vurgulanmaktadır.

Avrupa’daki siyasi ve askeri karar verici çevrelerde de benzer görüşler hakim konumdadır. Amerikan nükleer silahlarının Avrupa’da konuşlanmış olması, Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle Irak savaşı sebebiyle fikir ayrılıkları yaşamış olan ABD yönetimiyle Avrupalı devletler arasında zayıflayan Atlantik ötesi bağların kopma noktasına gelmesini engellemiş olduğuna inanılmaktadır.

Bu bağlar koptuğu takdirde ABD’yi Avrupa kıtasından soyutlamayı savunan bakış açısının Amerikan iç politikasında üstünlüğü elde etmelerinden korkulmaktadır.

Böyle bir olasılığın Kuzey Atlantik coğrafyasındaki ilişkilerde daha fazla parçalanmaya yol açabileceği ve her iki tarafı da askeri, siyasi ve ekonomik anlamda daha iyi bir konuma getiremeyebileceği aşikârdır.

“Nükleer silahlar gönderilmeli”

Türk ve Avrupalı yetkililerin yukarıda belirtilen görüşleri, neden uzun zamandan beri Amerikan nükleer silahlarının Türkiye'nin ve Avrupalı devletlerin topraklarında konuşlandırılmasını tercih ettiklerini ve hala istediklerini içeren anlaşılabilir sebeplere sahiptir.

Öte yandan, nükleer silahların insanoğlu tarafından icat edilen yıkım gücü en yüksek silahlar olduğu ve eğer kasıtlı olarak ya da yanlışlıkla kullanıldıkları takdirde çevreye ve insanoğluna benzeri görülmemiş etkiler yapacakları da bilinen bir gerçektir.

Bu nedenle, nükleer silahlarla ilgili konulara yalnızca uluslararası ilişkilerdeki “güç dengesi” kavramı çerçevesinde, ya da “caydırıcılık” etkisi bakımından yaklaşmak eksik ve hatalı olur.

Bu silahların kullanma tehdidinde dayalı caydırıcılık etkisi başarılı olmadığı durumda nükleer silahlara başvurma yetkisi olan sivil veya askeri liderlerin kararlarının sonuçlarının nasıl bir felaketle sonuçlanacağı hakkında net bir fikirleri olmayabilir.

ABD'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca nükleer caydırıcılık yeteneğini geliştirmek, bu silahları güvenli ve emniyetli bir konumda tutabilmek için yapmak zorunda kaldığı ek harcamaların toplam miktarının 5,5 trilyon dolar olduğu ifade edilmiştir.

Günümüzde nükleer silah sahibi olan ya da bu silahları geliştirme niyeti olan ülkelerin hangilerinin bu çapta harcama yapma imkanı olduğu, ya da olmadığı, dikkate alınırca, bu yeteneğin eksikliği durumunda nükleer silahların karşılıklı caydırıcılığa dayalı istikrar sağlayacağını iddia etmek doğru olmaz.

Devletlerin tehdit algılamaları, özellikle ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları sonrasında ciddi bir revizyona uğramıştır. Günümüzde bir çok devlet kitle imha silahları geliştirebilecek imkan ve kabiliyetlere sahiptir.

Ancak, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının sadece devletlerin sahip olabileceği bir silah sistemi olarak kalacağını düşünmek de artık mümkün değildir.

Devlet-dışı aktörlerin ve terör örgütlerinin de bu silahlara ve silah yapımında kullanılan maddelere ulaşması ve nükleer ya da radyolojik bir patlayıcıyı saldırılarında kullanmaları konunun uzmanları tarafından artık imkansız olarak değerlendirilmemektedir.

Söz konusu gurupların eline nükleer patlayıcıların geçmesi durumunda kullanmakta tereddüt etmeyeceklerine dair güçlü emareler de bulunmaktadır.

Bundan dolayı nükleer silahları salt bir itibar veya ulusal gurur meselesi ya da diğer devletlere karşı mükemmel bir caydırıcı güç olarak görmek artık çok geçerli bir görüş değildir.

Gelecekte nükleer bir felaketi önlemenin yolu her devletin öncelikle nükleer silahların konuşlandırıldıkları platformları ve sayılarını sınırlamaları ve zaman içinde bunlardan tümüyle kurtulmaya çalışması ile mümkündür.

Bu amaca ulaşmayı geciktirecek her türlü bahane yeni devletlerin nükleer silahlar edinmek istemelerini haklı kılacak mazeretler üretmeye yarayacaktır.

Türkiye'deki Amerikan Silahlarının Dışarıdan Görünümü

Türkiye'de konuşlandırıldıkları 50 yılı aşkın süre boyunca ABD'deki akademik, siyasi, diplomatik ve askeri çevrelerde çok fazla gündemde olmayan Amerikan taktik nükleer silahlarının güvenliği konusu, 15 Temmuz 2016 gecesi yaşanan darbe girişiminde, FETÖ mensubu askerler tarafından İncirlik'te bulunan Türk Hava Kuvvetleri'ne ait tanker uçakların kullanılmış olması sebebiyle artık sıklıkla sorgulanmaya başlamıştır.

Çok sayıda Amerikalı uzman, siyasetçi, asker ve diplomat İncirlik'teki ABD'ye ait nükleer silahların artık güvenli bir konumda olmadığını belirterek geri çekilmeleri yönünde görüşler ortaya koymakta, bazıları ise daha da ileri giderek, Türkiye'nin bu silahlara el koymasından endişe ettiklerini açıkça dile getirmektedirler.

Trump yönetiminin bu gibi temelsiz iddiaları ciddiye aldığına dair bugüne kadar herhangi bir somut gösterge bulunmamaktadır. Ancak, gerek önceki sayılarda detaylı olarak ele aldığımız Pentagon tarafından hazırlanan "Nuclear Posture Review" gibi kapsamlı raporların satır aralarında, gerek beklenmeyen zamanlarda beklenmeyen adımlar atan Trump'ın dış politikasında, ABD'nin çok uzak olmayan bir zaman diliminde toprakları dışındaki nükleer silahlarını geri çekmek yönünde bir karar alabileceğinin emareleri de bulunmaktadır.

Böyle bir gelişme olduğu takdirde Türkiye'nin uzun yıllardır topraklarına konuşlandırmış olduğu ve Türk Silahlı Kuvvetleriyle artık operasyonel bir bağı da kalmayan, sadece İncirlik'teki Amerikan üssünde depolanmak suretiyle daha ziyade ülke içinde ve dışında siyasi polemik ve eleştiri konusu olan nükleer silahları ABD yönetimi tarafından açık ya da dolaylı yollardan iletilebilecek bir talep üzerine geri göndermek durumunda kalması dış politika davranışı bakımından bazı sıkıntılara yol açabilir.

Dikkate alınması gereken bir başka husus da, Türkiye'nin son yıllarda geliştirdiği bir dış politika söylemiyle uyumlu hareket etmesi bakımından da Amerikan nükleer silahlarının artık geri gönderilmesinin gereklilik arz ettiği.

Türkiye özellikle İran'ın nükleer programındaki gelişmelerin dünya gündemini meşgul etmeye başladığı 2002 yılından buyana bölgesinde nükleer silahların yayılmasından daha fazla kaygı duymaya başlamış ve bu bağlamda, sorunun kalıcı bir çözüme ulaştırılabilmesi bakımından asıl yapılması gerekenin Ortadoğu'nun "nükleer silahlardan ve tüm kitle imha silahlarından arındırılmış bir bölge" haline getirilmesi gerektiğini sıkça vurgulamaya başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve Genelkurmay Başkanı gibi en üst seviyede politika belirleyicileri tarafından dile getirilmiş olan bu ve benzeri görüşler, Türkiye'nin de artık daha yoğun bir şekilde parçası olarak görüldüğü Ortadoğu'ya barış ve istikrarın getirilmesi için uluslararası gündemde yerini almaktadır.

Bölgesinde, başta İsrail'in resmen açıklanmasa da var olduğu bilinen nükleer silah yeteneğine ve İran gibi bu potansiyele sahip ülkelere göndermeler yapan Türkiye'nin, kendi topraklarında başka bir ülkeye ait nükleer silahları şu ya da bu sebeple konuşlandırmakta ısrarcı olması bölge ülkeleri tarafından anlaşılan ya da kabul gören bir tutum olmamaktadır.

Sonuç

Kırım'ı ilhak eden, doğu Ukrayna'da örtülü savaş yürüten ve ülkenin fiilen bölünmesine sebep olan Rusya ile NATO arasındaki ilişkiler bu gelişmeler sonrasında oldukça gerilmiş durumdadır.

Çok sayıda NATO ülkesinin kara, hava ve deniz unsurlarının katılımıyla, özellikle Baltık bölgesinde, art arda kapsamlı askeri tatbikatlar yürütülmekte ve İttifak'ın caydırıcı gücü ön plana çıkartılarak Rusya'ya gözdağı verilmektedir.

Buna karşılık Rusya'nın tutumunda öne çıkan davranışı da hali hazırda sahip olduklarından daha güçlü nükleer başlıklar taşıyan ve daha uzak menzillere ulaşabilecek silah sistemleri geliştirmek ve denemek şeklinde olmaktadır.

Dolayısıyla, Rusya'nın elinde sayıları halen binlerle ifade edilen stratejik, operasyonel ve taktik nükleer silahlar bulunduğu dikkate alındığında, bu silahlara karşı Türkiye'de sayıları elli ila doksan arasında değiştiği söylenen ve ancak ABD'nin izni ile kullanılmaları mümkün olabilecek taktik nükleer silahlarla bir caydırıcılık sağlanamayacağı açıktır.

NATO'nun sağladığı nükleer caydırıcılık, esas itibarıyla, bir müttefikin top-

raklarında nükleer silahlar bulunsun ya da bulunmasın İttifak'ın topyekûn imkan ve kabiliyetleriyle ve dayanışma ruhunun güçlü kılınmasıyla toplu olarak sağlanabilir.

Günümüz itibarıyla 29 olan NATO müttefikleri arasında sadece beş ülkede halen Amerikan nükleer silahları bulunmaktadır. ABD, İngiltere ve Fransa da kendi nükleer silahlarına sahiptirler. Geri kalan 21 NATO üyesi ülkenin her biri, topraklarında kendilerine ait ya da ABD'ye ait nükleer silahlar bulunmadığı halde, İttifak'ın nükleer caydırıcılığından istifade etmektedirler.

Dolayısıyla, Amerikan nükleer silahları Türkiye'den çıkartılırsa ülke savunmasında ve caydırıcı gücünde kayda değer bir zafiyet yaşanması olasılığı söz konusu değildir. Bu konu siyasi düzeyde tartışılmalıdır ve siyasi irade ile karar alınmalıdır.